

hanem a mű folyamataiba bevont, a fikciós és/vagy filozófiai szövegbe integrált tényező. E felismerés dinamizáló hatása és elevenségére ösztönöz. A műfaj többes azonosságának gondolatát igazoló szerkezet, amely merészen nyitja meg határait, formáját, témáit, hangnemét, artikulációs módozatait illetően. Műfajjá emelkedvén

éppen az átlépést legitimálja.” (179–180.) E sorokat olvasva, összevetve őket a kiemelt kulcsfogalmakkal, az lehet az érzésünk, hogy Thomka Beáta megtalálta azt a hangnemét, amelyik leginkább illeszkedik látásmódjához. Ilyenformán ez a recenzio is legalább annyira szól az esszé poétikájáról, mint a könyv *déli témáiról*.

AZ EURÓPAISÁG LEHETŐSÉGEIRŐL

Egyed Péter (szerk.): *Európaiság és filozófia*

■ Az európai szellemiség, az európai kultúra és a filozófia összefonódása, az európai identitás keresése, a nyugati gondolkodás hagyományának lehetőségeiről, korlátairól való reflektálás részét képezi közösségi létünk meghatározásának. A görög polisz és a keresztény Európa egyetemes spirituális közösségének politikafilozófiája és etikája mellett egy olyan belső gondolkodási formáról beszélhetünk, amely egy közös kulturális nyelvhasználat mitológiai, filozófiai és metafizikai modelljeire támaszkodik. Ugyanakkor az európaiság kérdése kapcsán a filozófia saját, kérdéseket megfogalmazó és kifejtő diskurzusából következik az európai és nem európai megkülönböztetés, amelyre az azonosság és másság problémájának formájában reflektálhatunk, a filozófia és a tudományok szembeállítás, amely lehetetlenné teszi az ember általános önszemléletét, és az európai szellem válságához vezet. Az egység és sokféleség paradigmájában a művészet új dimenziót ad a filozófiai megközelítéseknek, a Babel-metaphora pedig elmélyíti a lehetséges gondolkodási irányokat. A felsorolt paradigmák az európai gondolkodás invariánsait képezik, amelyek ebben a minőségükben is a reflexió tárgyává válnak. Ez lehetőséget ad számunkra, hogy e paradigmák kiemelésével próbálkozzunk meg a kötet bemutatása során.

Pro Philosophia, Kvár, 2009.

A 20. század folyamán az európaiság és a filozófia állapotára irányuló kérdést egy mély válság leírása válaszolja meg. Ez napjaink aktualitásában az európai közösség eszméjének meghatározatlanságát jelenti, a szellemi tartalom sekélyességét vagy felszínességét eredményezi Szabó László elemzéseiben. Megkerülhetetlen e tekintetben Edmund Husserl krízis-köte. Salat Csilla tanulmányában arra a kérdésre keresi a választ, hogy ha e válságban „az európai szellemi alkat” elveszítene látszik egyensúlyát, akkor milyen jövőképről beszélhetünk (146). Következtetésében kiemeli az európai filozófia saját eredetéhez való visszatalálásának a fontosságát. Zuh Deodáth elemzésében elválasztja a válság diagnózisára való törekvést és a válság kezelésének lehetséges módjait. Ez utóbbi kérdés megválaszolására a husserli teleológia fogalmának az újragondolását javasolja, amelyet az eszmélődésben vél megragadhatónak. Mint fogalmaz, az eszmélődés egységét kell kidomborítani, amelyet „a folytonosan csatlakozó megismerésünk és az ennek korrekciójára önmagunknak szabott normák struktúramozzanatainak hasonló jellegében” lehet megtalálni (136.).

A kötet érdekes színfoltját képezi Horváth Andor írása, amelyben a régiek és a modernek vitáját egy 17. századi francia irodalomtörténeti példán bemutatva vá-

zolja, miben állnak és milyen következményekkel járnak egy rendszer változásának a tünete. A vita előzetes képét adja annak a vilásképváltozásnak, amely a 18. századdal beköszönt. Az állam az „értelmelem” fogalmára alapítja hatalmát, a társadalmat egyenlő, önálló egyének alkotják, akik fölött az uralkodó személye tartja össze az univerzumot, a világban rend uralkodik, általánossá válik a haladás eszméjének a vallása, ha valamit még át kell alakítani, az csak a gondolkodás lehet.

Balogh Brigitta a háború kérdését elemzi a hegeli filozófiában. A háború elválaszthatatlan a modern államok természetétől, mivel ezek természeti állapotban vannak egymással szemben, és nem lehetséges számukra átmenet a jogállapotba (206.). Az egyes államok számára a saját jólétük a törvény. E feszültségre feloldást az elismerés elmélete nyújthatna, amely csak egy hosszú tanulási-tapasztalási folyamat során válhat valóságossá, azaz kölcsönössé (215.). A megbocsátás, történelmi megbékélés mint a háború feloldása rejtve marad, mivel hiányoznak hozzá a történeti tapasztalatok. Veress Károly megfogalmazásában a válság mindenlétének a megfogalmazása a következő alakot ölti: az európai filozófia Európa-arca, a filozófiától való elfordulás „értelmeösszefüggéseiben kifejezésnélkülivé” teszi a létet (255.).

A Bábel-metaphora, a nyelv és a fordítás problematikája szintén több helyen is felbukkan. Kiss Endre tanulmányában egy rejtett Bábelt ír le, amelyet az „erőteljes és valóságos kiegyenlítő folyamatok mélyén tovább élő eltérő struktúráként” határoz meg (15.). E struktúrák akkor válnak igazából rejtetté, amikor a felejtés következményeként reflektálatlanná lesznek. Belátását a filozófiatörténetre alkalmazva a szerző Russell német idealizmusrepcióján mutatja be, hogy milyen hiányosságokkal és néha eredeti meglátásokkal jár ez a folyamat. Valastyán Tamás értelmezésében a Bábel-metaphorában élő egységes nyelv a tökéletesség és a teljesség igényét hordozza, amelyben Isten gondolása és kimondása azonossá válhat,

vagyis az emberi hatalom képes az isteni hatalmat megtörni. A nyelv mint egység a nyelv hatalmát jeleníti meg, felszámolva a másikat, ugyanakkor mint sokféleség lehetővé teszi a különbözőséget, és megnehezíti a megértést. Egyed Péter tanulmányában arra mutat rá, hogy az európai filozófia olyan kevés terminusra szűkítette le lehetőségeit, hogy végül csak önmagát értelmezhetette. Ugyanakkor egyfajta bővítés, a terminusok inflációja is megfigyelhető: a gondolkodó szubjektum saját állítását a fogalmak végtelen Bábelében tudja csak elképzelni (97.). Losonczi Alpár következtetéseiben a fordítás lehetőségét éppen a fordíthatatlanság tényében látja megalapozottnak, míg Veress Károly tanulmányában a dialógus autentikus formája teszi lehetővé a Másik megjelenését.

Gál László „az európai egység alapja az európai filozófia” mondat logikai elemzése során arra vezet rá, hogy a filozófia és az európaiság egység vagy sokaság formájában jelenhet meg. Egyed Péter tanulmányában az európai gondolkodásnak a kontráriusokra és a meghatározottságokra való beállítódását vezeti le, szemben egy olyan gondolkodással, amely az általa alkmaioni útnak nevezett határozatlanságot, probabilisztikus relációkat vállalná fel (79.). Losonczi dolgozatában Husserl és Merleau-Ponty gondolkodására támaszkodva a saját és az idegen kérdését járja körül, rákérdezve az önreflektálás lehetőségeire. Veress Károly tanulmányában az egység-sokféleség ellentéte feloldódik: Európa „egyszerre a tapasztalatok sokasága és sokfélesége s az ezeket átható értelem-összefüggések egysége” (248.).

A történet, a mítosz szerepe Valastyán Tamás és Soós Amália elemzéseiben központi helyet foglal el. A mítoszok és a mitológiának a filozófiában való értelmezésére törekedve Soós Amália kiemeli, hogy ezeknek az érvényességét nem a logosz irányából kell megközelíteni, hanem egy sajátos kifejezésként, amely képi formába foglal egy olyan tapasztalatot, amely kor, hely és gyakran kultúra fölötti. Angi István tanulmánya az erdélyi magyar esztétika-

történet feltárásának lehetőségét kutatva arra a következtetésre jut, hogy a magyar nyelvű vagy magyar esztétika szintagmához hasonlóan elgondolható a művészet-esztétika vagy a művészet esztétikája alternatíva, amelynek az erdélyi magyar esztétikatörténet és/vagy az erdélyi magyar esztétika történetének szintjeivel kell megküzdenie (283.). Demeter Attila a szabadság liberális és republikánus fogalmát elemzi. Ez utóbbi nemcsak a kényszer, hanem a kényszer lehetőségének a hiányaként definiálja a szabadságot (228.).

A tanulmánykötet visszatérő motívuma az európai filozófia invariánsaira vonatkozó kérdés, ahogyan ez az ismertetett tematikából is élénk tárul. Melyek az európai gondolkodás jellemző invariánsai? Miért nem lehet másképpen gondolkodni? – kérdezi Egyed Péter (93.). Zuh Deodáth megközelítésében annak az általános, örök „eszmének” a keresése folyik, amely a filozófia története során nem változott (105.). A kérdésre adott válaszok sorsdöntőek, hiszen a filozófia lehetőségére vonatkoznak. Zuh Deodáth szerint a lényegszemlélet mint „szabad tett” „ké-

pes a filozófiatörténet invariáns elemének feltérképezésére”, ily módon az „eidetikus variáció” a filozófia lényegének a leírásához is hozzájárulhat (130.). Szabó László a képzelet erejében lát lehetőséget arra, hogy az alapigazságot kereső elmélet helyett a gyakorlat elméletét a hermeneutika és a neopragmatizmus útjain tárja fel (173.). Veress Károly egy új kezdet, újrakezdés lehetőségéről beszél a filozófia és az európai egység esetében, „valahányszor Európa önmaga számára a *Másik arcaként* tűnik elő” (258.). Egyed Péter válaszában a meghatározatlanság elgondolásához kell visszafordulni „azaz hogy a dolgokat – legalábbis néha – úgy kell venni, ahogy éppen adódnak, mint fehér-fekete, édes-keserű, jó-rossz, nagy-kicsi, tehát a többi dologról csak határozatlanul nézelődni, a dolgokat inkább esetleges és akcicens, kontingens jellegűeknek látni, határozatlanságaikat sokkal inkább figyelembe venni, mint meghatározottságukat” (98.). Ez a felvetés ugyanakkor az egymás mellett létező filozófiák igazságainak a pluralitását jelenti.

Kovács Barna

REFLEXIÓK A DIGITÁLIS ZENEKULTÚRÁRÓL

Batta Barnabás (szerk.): *Médium, Hang, Esztétika – Zeneiség a mediális technológiák korában*

■ A klasszikus zene terrénjáról, az itt szerzett zenetudományi, zeneesztétikai tapasztalataim birtokában (tarisznyámban a *classic* hamuban sült pogácsa zenei összetevőivel) komoly intellektuális expedícióra hívott a *Médium, Hang, Esztétika* című tanulmánykötet. Nem teljesen idegen számomra a digitális zene világa, ám igazán jártasnak sem nevezném magam, ettől függetlenül feltettem az usb-kábel szemüveget, amit a lemezzátszótűvel rögzítve a fülem felé irányítottam, és halántékomnál megnyomtam a playgombot.

Hamarosan világossá vált számomra, hogy jártasságom ebben a témában csekélyebb, mint gondoltam. Nem ismerem a szakterminológiát, nem ismerem a szoftvereket, a technikákat, a trendeket, a műfajokat, a stílusokat, a lemezlovasokról nem is beszélve. Mindezt bepótolandó, netlabel-szörfre adtam fejem, amit nemrégiben beszerzett hangfalaim nagyon kelle-

zítve a fülem felé irányítottam, és halántékomnál megnyomtam a playgombot.